

Giovanni Arrighi

Johns Hopkins Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. *The Long Twentieth Century* (Verso, 1994) [*Uzun Yirminci Yüzyıl*, İmge Yayınları, 1994] başta olmak üzere yayınlanmış çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

Eserin orijinal ad:
Adam Smith In Beijing
(Verso, 2007, Londra)

ADAM SMITH PEKİN'DE
21. Yüzyılın Soykütüğü

Giovanni Arrighi

İngilizceden Çeviren
İbrahim Yıldız

Yordam Kitap: 64 ✦ Adam Smith Pekin'de ✦ Giovanni Arrighi
ISBN-978-9944-122-58-0 ✦ Çeviri: İbrahim Yıldız ✦ Kitap Editörü: Oktar Türel
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ✦ Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Ocak 2009 ✦ Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan
© Giovanni Arrighi – (Verso), 2007 © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Graphis Matbaa**
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
2. Cadde No: 202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 06 07

ADAM SMITH PEKİN'DE
21. Yüzyılın Soykütüğü

Andre Gunder Frank'a
(1929-2005)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	11
GİRİŞ	15
I. KISIM	
ADAM SMITH VE YENİ ASYA ÇAĞI	25
1 MARX DETROIT’TE, SMITH PEKİN’DE	27
2 ADAM SMITH’İN TARİHSEL SOSYOLOJİSİ	53
3 MARX, SCHUMPETER VE SERMAYE İLE GÜCÜN “SONSUZ” BİRİKİMİ ..	79
II. KISIM	
KÜRESEL TÜRBÜLANSIN İZİNİ SÜRMEK	105
4 KÜRESEL TÜRBÜLANSIN EKONOMİSİ	107
5 KÜRESEL TÜRBÜLANSIN TOPLUMSAL DİNAMİKLERİ	129
6 HEGEMONYA KRİZİ	157
III. KISIM	
HEGEMONYA ÇÖZÜLÜRKEN	181
7 HEGEMONYASIZ HÂKİMİYET	183
8 TARİHSEL KAPİTALİZMİN TERİTORYAL MANTIĞI	219
9 HİÇ GERÇEKLEŞMEYEN PROJE: DÜNYA DEVLETİ	256
IV. KISIM	
YENİ ASYA YÜZYILININ SOYKÜTÜĞÜ	281
10 “BARIŞÇIL YÜKSELİŞ”İN MEYDAN OKUMASI	283
11 DEVLETLER, PİYASALAR, KAPİTALİZM: DOĞU VE BATI	313
12 ÇİN’İN YÜKSELİŞİNİN KÖKENİ VE DİNAMİKLERİ	353
EPİLOG	379
KAYNAKÇA	391
DİZİN	411

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Daha önce yayınlanan iki yapıtın, *The Long Twentieth Century* (Uzun Yirminci Yüzyıl) ile *Chaos and Governance in the Modern World System* (Modern Dünya Sisteminde Kaos ve Yönetişim)¹, devamı ve geliştirilmiş hali olan bu kitap dünya politikasını, ekonomiyi ve toplumu başka her şeyden çok daha fazla biçimlendiren iki gelişme üzerinde durmaktadır. Birincisi, yeni-muhafazakâr Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'nin yükselişi ve çöküşü; ikincisi ise, Çin'in Doğu Asya'da yaşanan iktisadi rönesansın lideri olarak ortaya çıkışıdır. Bu iki gelişmeye katkıda bulunan birçok devlet ile devlet dışı aktöre de gerekli dikkat gösterilmektedir, fakat çözümlenmenin ana ilgi odağını küresel dönüşüme yol veren başat aktörler olarak ABD ve Çin devletleri oluşturmaktadır.

Son kez gözden geçirmemden önce metni okuyan ve yorumda bulunan dostlarım, öğrencilerim ve meslektaşlarım her bir bölüm üzerinde birbirine epey ters düşen değerlendirmeler yaptılar. Kimilerinin çok beğendiği bölümleri kimileri hiç beğenmedi. Kimilerinin kitabın argümanı açısından merkezi önemde bulduğu kısımları ve bölümleri kimileri yalınkat buldu. Okurların tepkisinde görülen bu farklılıklar normaldir, ama benim bu kitapla ilgili olarak yaşadığım durum normalin ötesinde bir durumdu. Sanırım bu anomali, kitabın –adından da anlaşılacağı üzere– iki ayrı amacının olmasına ve bu amaçlar peşinde koşarken farklı metotlar uygulamasına bağlanabilir.

Kitabın amacı, küresel politik ekonominin merkez üssünün Kuzey Amerika'dan Doğu Asya'ya –halen devam edegelen– kayışını Adam Smith'in iktisadi gelişme teorisi ışığında yorumlamak olduğu kadar, bu kayma bağlamında *The Wealth of Nations*'ın bir yorumunu da sunmak-

¹ Giovanni Arrighi, *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of our Times* (Londra, Verso, 1994) [Türkçe basımı: *Uzun Yirminci Yüzyıl*, Ankara, İmge, 2000]; Giovanni Arrighi ve Beverly J. Silver, *Chaos and Governance in the Modern World System* (Minneapolis, MN, University of Minnesota Press, 1999).

tır. Kitap boyunca bu iki amaç hep gözetilmeye çalışılmıştır; fakat bazı kısımlar teorik tartışmalar üzerinde dururken, bazıları tarihsel analizlere, bazıları da çağdaş fenomenlere ilişkin tartışmalara yoğunlaşmıştır. Teoriye, uzak ve bilinmedik geçmişin analizine ya da halen oluşum süreci içerisindeki tarihe fazla sabır gösteremeyen okurların kitabın bazı kesimlerini ve hatta bölümlerini atlamaya yönelmeleri kaçınılmaz olabilir. Bu olasılığın farkında olduğumdan, böylesi bir tavrı sergileyen okurların da kitabın iki genel argümanından en azından birini –temel yönleriyle– kavrayabilmesini sağlamak için elimden geleni yaptım –bu argümanlardan biri küresel politik ekonominin merkez üssünün Doğu Asya’ya kaymasına, diğeryse *Ulusların Zenginliği*’ne ilişkindir. Bunun karşılığında istediğim tek şey kitabın ayrı bölümler bazında değil, bir *bütün* olarak değerlendirilmesidir.

Kitabın oluşması epey bir zaman aldı ve düşünsel yönden borçlu olduklarımın listesi de kabardı. Doğu Asyalı meslektaşlarımın yardımı olmasaydı Çince ve Japonca yazılmış anahtar kitaplara ulaşamazdım –bu kitaplardan bazılarının künyesi Kaynakça’da verilmiştir. Ikeda Satoshi, Hui Po-keung, Lu Aiguo, Shih Miin-wen, Hung Ho-fung ve Zhang Lu bu hususta yardımcı oldular. Ayrıca, Ikeda beni, Çin merkezli haraç-ticaret sistemi üzerine yazılmış Japonca literatürle tanıştırdı; Hui bana Braudel’i Doğu Asya perspektifinden okumayı öğretti; Hung çabalarımı geç emperyal Çin’in toplumsal dinamiklerine yönlendirdi; Lu Aiguo ise Çin’in son zamanlardaki başarılarının niteliği konusundaki aşırı iyimserliğimi dizginledi.

II. Kısım’ın ilk ve kısa versiyonu “Küresel Türbülansın Toplumsal ve Siyasal İktisadi” başlığıyla *New Left Review*’da, II/20 (2003), s. 5-71, yayınlandı. Robert Brenner’in eserini eleştirel bir bakışla ele alan bu makale, 1. Bölüm’de de yaptığım üzere, benim Brenner’ı tarihsel sosyolojiyi iktisattan daha fazla önemsemeye ikna etme yolundaki çabalarımın bir parçasıdır. Bob’a, eseriyle düşünsel ufku açtığı ve eleştirilerimi dikkate aldığı için müteşekkirim.

III. Kısım, ilk olarak *New Left Review*’da “Hegemonya Çözülürken-I” (II/32, 2005, s. 23-80) ve “Hegemonya Çözülürken-II” (II/33, 2005, s. 83-116) başlıklarıyla yayınlandı. Bu iki makale bu kitap için bütünüyle yeniden kurgulandı ve yazıldı, fakat 8. Bölüm’deki pek çok fikir David Harvey’le Johns Hopkins Üniversitesi’nde ortak verdiğimiz bir seminerden kaynaklanmaktadır. David’e ve seminere katılanlara *The Long Twentieth Century* ve *Chaos and Governance*’in kilit tezlerini daha derli

toplu ve sağlam bir analitik çerçeve içerisinde şekillendirmeme yardımcı oldukları için minnettarım.

1., 11. ve 12. Bölümler, kısmen, Hui Po-keung, Hung Ho-fung ve Mark Selden tarafından “Tarihsel Kapitalizm, Doğu ve Batı” başlığıyla ortaklaşa kaleme alınan ve G. Arrighi, T. Hamashita ve M. Selden tarafından derlenen *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives* adlı kitapta (Londra: Routledge, 2003) yer alan bir bildiriye ve de M. Miller tarafından derlenen *World of Capitalism. Institutions, Economic Performance, and Governance in the Era of Globalisation* (Londra, Routledge, 2005) adlı kitapta “Devletler, Piyasalar ve Kapitalizm, Doğu ve Batı” başlığıyla yayınlanan tek yazarlı bir başka bildiriye dayanmaktadır. Hui ve Hung’a olan entelektüel borcumdan daha önce söz etmiştim. Onların yanı sıra Mark Selden’a da, hem Doğu Asya deneyimini kavramaya yönelik çabalarına yüksünmeden yol gösterdiği, hem de 1. Bölüm hakkında yorumda bulunduğu için teşekkür ederim.

Benjamin Brewer, Andre Gunder Frank, Antonina Gentile, Greta Krippner, Thomas Ehrlich Reifer, Steve Sherman, Arthur Stinchcombe, Sugihara Kaoru, Charles Tilly ve Susan Watkins, kitapta bir araya getirilen bildiri ve makaleler üzerinde faydalı değerlendirmeler yaptılar. Astra Bonini ve Daniel Pasciuti’nin şekillerin çizilmesinde yardımları oldu; Dan ayrıca spesifik konular üzerinde kaynak taraması yaptı. Barış Çetin Eren 7. Bölüm’deki materyalin güncellenmesine katkıda bulunurken, Ravi Palat ve Kevan Harris beni ileri sürdüğüm tezleri çürüten ve destekleyen tanıt yağmuruna tuttu. Kevan bunun yanı sıra metni baştan sona okudu ve çok değerli tözel ve editoryal önerilerde bulundu. Patrick Loy bana bazı mükemmel alıntılar sağladı, James Galbraith’se hem Adam Smith’le hem de çağdaş Çin’le ilgili olarak faydalı ipuçları verdi. Joel Andreas, Nicole Aschoff, Georgi Derluguian, Amy Holmes, Richard Kachman, Vladimir Popov, Benjamin Scully ve Zhan Shaohua’nın kitabın son şeklini almasında büyük yardımları dokundu.

Perry Anderson ve Beverly Silver her zaman olduğu gibi benim başlıca danışmanlarım oldular. Sırasıyla oynadıkları “iyi polis” (Perry) – “kötü polis” (Beverly) rolleri bu yapıtın gerçekleşmesinde eşit derecede pay sahibi oldu. Her ikisine de entelektüel rehberlikleri ve moral destekleri için çok müteşekkirim.

Bu kitabı aziz dostum Andre Gunder Frank’in anısına ithaf ediyorum. 1969’da Paris’te tanışmamızdan ölümüne dek geçen otuz altı yıl boyunca küresel haksızlıkların kökeninde neyin yattığı konusunu açıklığa

kavuşturmak için birlikte çaba harcadık ve birbirimizle didiştik. Birçok konuda görüş ayrılığına düştük, fakat ikimiz de aynı yolda yürüyorduk ve sonunda keşfettik ki yönümüz de büyük ölçüde aynıymış. Onun Bob Brenner'e yönelttiğim eleştirilerimin büyük kısmına katılmadığını biliyorum (çünkü bunu bana kendisi söylemişti), fakat kitabımı okuyabilseydi o da Brenner'ın düşüncesinin bu kitabın genel argümanları üzerindeki kalıcı etkisini fark ederdi.

Mart 2007

GİRİŞ

“Yirminci yüzyıla girildiğinde,” diye yazıyordu Geoffrey Barraclough 1960’ların ortasında, “Avrupa’nın Asya ve Afrika’daki gücü doruk noktasındaydı; görünen oydu ki, hiçbir ülke Avrupa’nın silah ve ticaretteki üstünlüğüyle boy ölçüşecek durumda değildi. Altmış yıl sonra bu Avrupa hâkimiyetinden geriye sadece kırıntılar kaldı. ... Tüm bir insanlık tarihinde böylesine devrimci bir alt üst oluşun bu denli büyük bir hızla gerçekleştiği vaki değildir.” Asya ve Afrika halklarının konumundaki değişme “yeni bir çağın gelişinin en kesin işaretiydi.” Barraclough, yirminci yüzyılın birinci yarısını anlatan tarih –çoğu tarihçiye göre bu döneme hâlâ Avrupa’nın savaşlarıyla problemleri damgasını vuruyordu– daha uzun bir perspektiften yazılmaya başlandığında “hiçbir tekil konunun Batı’ya karşı isyan olgusundan daha önemli olmadığı”nın açığa çıkacağı konusunda kendinden emindi.¹ Elinizdeki kitabın teziyse şudur: Yirminci yüzyılın *ikinci* yarısının tarihi de böylesine uzun bir perspektiften yazıldığında, hiçbir tekil konunun Doğu Asya’daki iktisadi rönesanstan daha önemli olmadığı gün gibi meydana çıkacaktır. Batı’ya karşı isyan, Batılı olmayan dünya halklarının toplumsal ve iktisadi açıdan güç kazanmalarının siyasal koşullarını yarattı. Doğu Asya’da yaşanan iktisadi rönesans böylesi bir güç kazanımının başladığının ilk ve en açık işaretidir.

Rönesanstan söz ediyoruz, çünkü –Gilbert Rozman’ın sözleriyle– “Doğu Asya geçmişin muazzam bölgesidir, en az iki bin yıl dünyadaki gelişmenin ön cephesini oluşturmuştur ve bu durum on altıncı, on yedinci ve hatta on sekizinci yüzyıllara dek devam etmiş, on sekizinci yüzyıldan sonra nispeten kısa fakat derinlemesine hissedilen bir karanlığa girmiştir.”² Bu rönesans, bir dizi Doğu Asya ülkesindeki iktisadi “mucizeler”le bağlantılı bir süreç sayesinde gerçekleşti: 1950’lerle 1960’larda Japonya’da başlayan bu süreç, yuvarlandıkça büyüyen bir kartopu gibi, 1970’ler ve 1980’lerde

1 Geoffrey Barraclough, *An Introduction to Contemporary History* (Harmondsworth, Penguin, 1967), s. 153-154.

2 Gilbert Rozman, *The East Asian Region: Confucian Heritage and its Modern Adaptation* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 1991), s. 6.

Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Malezya ve Tayland’ı bünyesine kattı ve 1990’larla 2000’li yılların başında Çin’in dünyanın en dinamik iktisadi ve ticari genişleme merkezi olarak yükselişle birlikte tepe noktasına ulaştı. Doğu Asya’nın yükselişini betimlemek için yuvarlanan kartopu nosyonunu ilk kullanan kişi olan Terutomo Ozawa’ya göre, “Çin mucizesi, henüz başlangıç aşamasında olsa da, hiç kuşku yok ki, dünyanın geri kalanı üzerinde, özellikle de Çin’e komşu ülkeler üzerinde, yarattığı etki bakımından *en* dramatik olgudur.”³ Aynı minvalde Martin Wolf da şöyle demektedir:

[Asya’nın yükselişi] geçen yirmi-otuz yılda olduğu gibi devam ederse, Avrupa’nın ve sonrasında ondan devasa biçimde sürgün veren Kuzey Amerika’nın o iki yüzyıllık küresel egemenliği sona erecektir. Japonya, geleceğin Asya’da olduğunun habercisi olmaktan öteye geçemedi; dünyayı dönüştüremeyecek ölçüde küçük ve içe kapalı bir ülke olduğunu tanıtladı. Onun ardından gelenlerse –hepsinden önce Çin– bu özellikte olmadıklarını ortaya koyuyorlar. ... Avrupa küresel ekonominin geçmişini, ABD bugününü, Çin’in güdümündeki Asya ise geleceğini ifade ediyor. Bu gelecek gelmeye mahkûm gözüküyor. Buradaki büyük mesele bunun ne denli çabuk ve pürüzsüz gerçekleşeceğiyle ilgili.⁴

Wolf’un öngördüğü türden bir gelecek onun ima ettiği ölçüde kaçınılmaz olmayabilir. Fakat kısmen haklı olsa bile Doğu Asya rönesansı, Adam Smith’in fetheden Batı’nın gücüyle fethedilen (Batı dışındaki) bölgelerin gücünün en sonunda eşitleneceği yolundaki tahmininin eninde sonunda gerçekleşebileceğini akla getiriyor. Kendisinden sonra gelen Karl Marx gibi Smith de, Avrupalıların Amerika’yı ve Ümit Burnu yolundan Doğu Hint Adalarını “keşfetmelerini” dünya tarihinin belli başlı dönüm noktalarından biri olarak görüyordu. Ancak Smith, bu olayların insanlığa kazandırdığı nihai faydalar konusunda Marx kadar ümitli değildi.

Bunlar büyük sonuçlar doğurdu, fakat bu keşiflerin yapılmasının ardından geçen o iki-üç yüzyıllık kısa dönemde bu keşiflerin sonuçlarının bütün boyutlarıyla görülebilmesi imkânsızdır. Bu olayların bu andan itibaren insanlığa ne gibi faydalar ya da belalar getireceğini kimse önceden göremez. Dünyanın en uzak köşelerini belli ölçüde birleştirmesi, bu yerleri birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya muktedir kılmaması, birbirlerinin mutluluklarını artırmaması ve bir-

3 Terutomo Ozawa, “Pax Americana-Led Macro-Clustering and Flying-Geese-Style Catch-Up in East Asia: Mechanisms of Regionalised Endogenous Growth,” *Journal of Asian Economics*, 13 (2003), s. 700, vurgulama özgün metindedir. “Yuvarlanan kartopu” metaforunu ilk kez Terutomo Ozawa şu makalesinde kullanmıştır: “Foreign Direct Investment and Structural Transformation: Japan as a Recycler of Market and Industry,” *Business and the Contemporary World*, 5, 2 (1993), s. 30-31.

4 “Asia is Awakening,” *Financial Times*, 22 Eylül, 2003.